

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ КИРИЛА ТРИЛЬОВСЬКОГО У РУСЛІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Гуменюк Т.В.,
аспірант ВНЗ

«Університет економіки та права «КРОК», м. Київ
E-mail: tanyahumenuk@ukr.net ;
ORCID: 0000-0002-7687-3903

Гуменюк Т. В. Становлення державно-правових поглядів Кирила Трильовського у руслі суспільно-політичних процесів в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

У статті досліджено особливості становлення державно-правових поглядів К. Трильовського у контексті його участі у суспільно-політичних процесах в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Одним із важливих завданням суспільно-політичної діяльності діяч вбачав у створенні осередків просвітницьких товариства і організацій, потужної мережі читалень й бібліотек, заснування ощадних й позичкових кас, промислово-торговельних спілок, заснування часописів і книг, проведенні публічних заходів. Відзначається, що у своїй діяльності К. Трильовський детально вивчав різні аспекти зловживань польської краєвої адміністрації стосовно українців. Належний фаховий досвід правничої практики дозволяв йому детально аналізувати конкретні факти порушення законодавства і конституційних прав українського населення. Такі факти неодноразово ставали об'єктами публічного обговорення на різного роду мітингах та зборах, чимало з яких організовував діяч. Наголошується на участі К. Трильовського у численних страйках з метою підтримки селянського населення, де основна увага відводилась агітації за загальне виборче право і відстоювання ідеї безоплатної передачі селянам землі. На його переконання дискримінаційна політика проти українського народу стала результатом того, що ключові посади в краї займали саме поляки, і саме вони зосередили у своїх руках всю повноту влади. Стверджується, що на зустрічах з місцевим населенням, ініційованих діячем, часто розглядалися політичні питання, зокрема стосовно передвиборних агітацій напередодні виборів до австрійського парламенту і Галицького крайового сейму. Особливо актуальними дані питання виступали з огляду на численні факти грубих порушень, здебільшого під час виборів, що мали місце в Галичині. З огляду на це політик закликав до безкомпромісної боротьби за допомогою закону, яку повинні здійснювати українські політики у стінах парламенту. Все це сприяло б національному відродженню українців й розбудові власної державності.

Ключові слова: Галицький крайовий сейм, віче, законодавство, Кирило Трильовський, права громадян, просвітнє товариство.

Gumenyuk T. V. Formation of Kyrylo Trylovsky's state and legal views in line with socio-political processes in Ukraine in the second half of the nineteenth – early twentieth century.

The article examines the peculiarities of the formation of state and legal views of K. Trylovsky in the context of his participation in socio-political processes in Ukraine in the second half of the nineteenth – early twentieth century. One of the important tasks of socio-political activity he saw in the creation of centers of educational societies and organizations, a strong network of reading rooms and libraries, the establishment of savings and loan offices, industrial and trade unions, the establishment of magazines and books. It is noted that in his professional activity K. Trylovski studied in detail various aspects of the abuses of the Polish regional administration against Ukrainians. Appropriate professional experience of legal activity allowed him to analyze in detail the specific facts of violations of the law and constitutional rights of the Ukrainian population. Such facts have repeatedly been the subject of public discussion at various meetings and gatherings, many of which were organized by the leader. K. Trylovsky's participation in numerous strikes in

support of the peasant population is emphasized, where the main attention was paid to agitation for universal suffrage and advocating the idea of free transfer of land to peasants. According to him, the discriminatory policy against the Ukrainian people was the result of the fact that it was the Poles who held key positions in the region, and they concentrated all power in their hands. It is claimed that meetings with the local population, initiated by the activist, often addressed political issues, in particular the campaign in the run-up to the elections to the Austrian Parliament and the Galician Regional Sejm. These issues were particularly relevant in view of the numerous facts of gross violations, mostly during the elections that took place in Galicia. In view of this, the politician called for an uncompromising struggle with the help of the law, which Ukrainian politicians had to carry out within the walls of parliament. All this would contribute to the national revival of Ukrainians and the development of their own sovereignty.

Key words: Galician Regional Sejm, Chamber, legislation, Kyrylo Trylovsky, citizens' rights, educational society.

Постановка проблеми. Вітчизняна історико-правова наука в умовах сучасного державотворення актуалізує потребу дослідження життя та діяльності осіб, які зіграли важливу роль у становленні української державності. Вивчення творчої спадщини Кирила Трильовського дає можливість глибокого усвідомлення сутності державотворчих процесів, що відбувались у другій половині XIX – початку XX століть на території українських земель та оцінити їх значення у розбудові правової демократичної держави на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення досліджень і публікацій, в яких порушуються питання, пов'язані з дослідженням спадщини К. Трильовського, дає підстави засвідчувати, що на сьогоднішній день існує значний масив наукових праць, у яких досліджено окремі питання його творчого доробку. До таких можемо віднести розробки Т. Андрусяка, А. Бойчука, Л. Бойчук, В. Кульчицького, М. Петріва, О. Святоцького та інших. Проте проблематика становлення державно-правових поглядів Кирила Трильовського у руслі суспільно-політичних процесів в Україні другої половини XIX – початку XX ст. все ж залишається висвітлена не повною мірою, а тому потребує окремого комплексного вивчення.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. На сьогоднішній день переважна більшість наукових розробок стосуються аналізу громадської та культурної діяльності Кирила Трильовського. Однак питання державно-правового аспекту діяльності правника комплексно не висвітлено, водночас недостатньо уваги приділено його значенню і ролі у розбудові української державності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення комплексного, системного, історико-правового аналізу становлення державно-правових поглядів видатного українського адвоката і громадсько-політичного діяча Кирила Трильовського в контексті суспільно-політичних процесів, які відбувались в українських землях у другій половині XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Видатний український адвокат і громадсько-політичний діяч Кирило Трильовський ще з юних літ був активним учасником суспільно-політичних рухів, які особливо пошавились у другій половині XIX – початку XX ст. в Україні. Саме вони суттєво вплинули на становлення державно-правових поглядів діяча. Так, у другій половині XIX ст. виникає низка товариств і організацій, метою яких було об'єднання українського населення з метою захисту прав селян, ремісників, робітників, інтелігенції тощо. Характерно, що К. Трильовський був співзасновником та діяльним учасником багатьох із них.

У 1890 р. було створено Русько-українську радикальну партію (РУРП), яка була першою політичною організацією галицьких українців, що відповідала європейським партійним зразкам [5, с. 84]. Прихильники цієї течії використовували різноманітні засоби агітації, вели освітню й організаційну роботу [8, с. 58-59]. Важливим елементом агітаційно-пропагандистської діяльності вважались народні віча, на яких обговорювались актуальні питання життя краю. Учасником і співорганізатором багатьох із них був К. Трильовський. Саме на одному із них було прийнято рішення про заснування політичного товариства «Народна Воля». У липні 1893 р. К. Трильовський був присутнім на організаційному вічі товариства, яке відбулося в Коломиї. Відзначимо, що на той момент мережа товариства охоплювала Снятинський та Коломийський повіти і сприяла піднесенню авторитету радикального руху, а згодом стала основою для заснування «Січей» [2, с. 18]. Вже перше руханково-пожежне товариство під назвою «Січ» було утворене 5 травня 1900 у с. Завалля [3]. В подальшому Січі виступали за загальне виборче право, розширення мережі українських шкіл, приєдналися до боротьби за відкриття

українського університету у Львові. Це одразу ж викликало гоніння з боку галицької крайової адміністрації, проте січковий рух набрав справді масового характеру [6, с. 435].

К. Трильовський, як фаховий юрист розробляв належну правову базу діяльності товариств. Надавши їм організаційної форми і змісту, він вдосконалював нормативно-правові основи їх функціонування, відстоював їх політико-правовий статус в державі. Важливо відзначити, що правник був одним із розробників статуту «Народна Воля». Метою її діяльності проголошувалась широка суспільно-політична освіта усіх кіл українського громадянства, захист громадянських прав населення і бажання усіма законними засобами поширювати ці права у радикально-демократичному напрямі, особливо в справі встановлення загального, безпосереднього, таємного голосування до всіх законодавчих гілок влади. Датою заснування «Народної Волі» вважається 30 травня 1893 р. [5, с. 123]

У цей період скликається друге загальнонаціональне віче в Коломиї. До його керівного складу увійшов К. Трильовський. На вічі розглядалися як соціально-економічні (удосконалення громадського самоврядування, аграрного законодавства краю, поліпшення матеріальної долі селян), так і політичні (надання загального виборчого права, партійно-політична ситуація в краї, редакційна політика радикальних часописів) питання. У зв'язку з цим Кирило Трильовський виступив з доповіддю щодо необхідності реформування громадського самоврядування. На його думку, реформа місцевого самоуправління, підготовлена австрійською владою, не була в інтересах українського населення і тому потребувала модернізації. Крім того, торкаючись виборчого законодавства в краї, діяч наголосив, що вибори до місцевих органів влади повинні відбуватись за загальним, рівним, безпосереднім виборчим правом [1, с. 130].

Потрібно зауважити, що питання виборчого права неодноразово ставали об'єктом зацікавлень діяча. Так 4 листопада 1894 р. відбулися збори партійного активу на Покутті. Важливим у цьому контексті вважаємо питання визначення кандидатів у депутати до Галицького крайового сейму, серед яких у Снятинському повіті висувався Кирило Трильовський. На його переконання вибори до Галицького крайового сейму, повітової і громадської ради мали здійснювались не за куріальною системою, а через загальне голосування [1, с. 129]. Він наполягав на запровадженні загального, прямого, рівного та таємного виборчого права. Крім того, діяч закликав, щоб у кожному населеному пункті місцеві комітети задля підтримки кандидатів у Галицький крайовий сейм працювали якомога активніше.

В подальшому такі питання були розвинені на вічі у Коломиї 15 серпня 1897 р. Головою народного зібрання обрано К. Трильовського. Збори ухвалили низку резолюцій, підготовлених К. Трильовським, С. Даниловичем, І. Сандуляком та І. Запаринюком. Зокрема висловлено довіру українським депутатам Галицького крайового сейму; виголошено прохання парламентарям частіше дискутувати у справі зменшення негативного впливу представників польської національності у вирішенні наболілих питань українства краю; виступили за поділ Галичини на східну (українську) і західну (польську) частини тощо [5, с. 133-134]. Особливо потрібно відмітити питання у справі розширення прав національностей країв Австро-Угорської імперії та щодо місцевого виборчого законодавства.

Загальне виборче право стало головною темою віча, скликаного «Народною Волею» у Коломиї 2 березня 1906 р. Керівником зборів обрано К. Трильовського. Серед ухвал віча слід виокремити такі: звернення до депутатів Руського клубу частіше у стінах австрійського парламенту говорити про чітке визначення пропорційності кількості громадян, які мають право голосу у веденні виборів у тому чи іншому окрузі; висловлено негативне сприйняття щодо нового кримінального закону, який забороняв вести будь-яку, навіть лояльну, агітацію напередодні виборів тощо.

Така позиція Кирила Трильовського та його однодумців спричинила до поступової заборони їхньої вічевої діяльності. Заборона таких політичних акцій місцевою владою мала ряд підстав. Так питання щодо зміни виборчого законодавства, яке постійно обговорювалось на вічах і зборах членів товариства «Народної Волі» не сприймалися представниками місцевої влади, переважно польської національності, адже, згідно з ініціативами українських радикалів, це давало б можливість українським селянам обрати відповідного кандидата на різні щаблі законодавчих органів влади Австро-Угорської імперії. Крім того, на початку XX ст. суттєво пожваблюється український січковий рух, одним із лідерів котрого був К. Трильовський. Завдяки заснуванню мережі січових товариств дедалі потужнішими ставали позиції українських представників у краї, що викликало занепокоєння у місцевої влади.

Особливою актуальністю в контексті становлення державно-правових поглядів К. Трильовського є його діяльність у складі товариства «Народна спілка» [7, с. 207]. Фактично воно було більшою мірою просвітницьким товариством, заснованим українськими діячами на початку 1890-х років, а в

культурно-просвітній роботі ця організація мала популяризувати й примножувати ідеї українського національного відродження. Характерно, що К. Трильовський неодноразово вказував на необхідність створення товариства такого спрямування. Ідея його створення виникла ще на початку листопада 1890 р. проте офіційною датою заснування «Народної спілки» вважається 12 січня 1891 р. [4, с. 81]. Члени-засновники назвали її руським (українським) економічно-просвітнім товариством, що у своїй практичній роботі мала замінити українські читальні й польські товариства відповідного профілю.

Згідно статутних завдань товариство мало на меті підвищення рівня добробуту і просвіти населення. З огляду на це активно створювались читальні, бібліотеки, засновувались ощадні і позичкові каси тощо. Діяч наголошував, що таке товариство втілювало в життя економічні і просвітні цілі розвитку українства краю. Водночас він закликав, щоб українські селяни закладали власні крамниці й магазини. Осередок цього товариства планувався у кожному селі. Крім того, він неодноразово проявляв ініціативу заснування товариств такого типу на інших українських землях.

Висновки. Кирило Трильовський у процесі суспільно-політичної діяльності неодноразово ставав ініціатором створення товариств і організацій, метою діяльності яких було відстоювання прав та інтересів українського народу. Активна життєва позиція та безпосередня участь діяча у діяльності таких товариств відіграли важливу роль у становленні його державно-правових поглядів, оскільки він мав можливість безпосереднього спілкування з населенням, усвідомлював його потребу у власній самостійності і незалежності.

Список використаних джерел:

1. Андрусак Т. Правові погляди Кирила Трильовського. *Вісник Львівського університету. Серія: юридична*. 2000. Випуск 35. С. 121-130.
2. Бойчук Л. Участь К. Трильовського у суспільно-політичному та культурно-освітньому житті коломийщини. *Кирило Трильовський і січовий рух : матеріали наукової конференції, приуроченої 150-річчю від дня народження Кирила Трильовського та 100-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців (Коломия, 6 травня 2014 р.)*. Коломия : Вік, 2014. С. 16-25.
3. Василик І. Б. Адвокати-державники в історії України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://unba.org.ua/assets/uploads/files/Advokati_derjavniki_Lviv_29102016.pdf (дата звернення 17.07.2021).
4. Королько А. Кирило Трильовський – ідейний натхненник та організатор «народних спілок» на покутті (кінець XIX – початок XX ст.). *Кирило Трильовський і січовий рух : матеріали наукової конференції «Кирило Трильовський і січовий рух» (Коломия, 6 травня 2014 р.)*, приуроченої 150-річчю від дня народження Кирила Трильовського та 100-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. Коломия : Вік, 2014. С. 79-96.
5. Королько А., Марчук В. Кирило Трильовський та діяльність українського радикального політичного товариства «Народна воля» в м. Коломії (1893-1914 рр.). *Кирило Трильовський і січовий рух : матеріали наукової конференції «Кирило Трильовський і січовий рух» (Коломия, 6 травня 2014 р.)*, приуроченої 150-річчю від дня народження Кирила Трильовського та 100-річчя створення Легіону Українських Січових Стрільців. Коломия : Вік, 2014. С. 116-143.
6. Петрів М. Й. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурноосвітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Кн. 1. Київ: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. 544 с.
7. Томчик Р. Політична діяльність Кирила Трильовського у 1890-1914 рр. *Вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка «Україна-Європа-Світ»*. 2009. Вип. 2. С. 206-211.
8. Трильовський К. З мого життя. Київ-Едмонтон-Торонто. Ви-во «ТАКСОН», 1999. 278 с.